

ORSAM BÖLGESEL GELİŞMELER DEĞERLENDİRMESİ

No.58, OCAK 2017

İRAN VE BARZANI: KÖTÜLEŞEN İLİŞKİLER VE KAÇINILMAZ ÇATIŞMA RİSKİ

Othman Ali

Prof. Dr. Othman Ali, Erbil Selahaddin Üniversitesi Modern Kürt Tarihi Bölümü'nde görev yapmaktadır. Lisans ve yüksek lisansını Guelph Üniversitesi ve Toronto Üniversitesi'nde tamamlamıştır. İngilizce, Arapça, Türkçe ve Kürtçe'yi ana dil seviyesinde okuyabilmekte, yazabilmekte ve konuşabilmektedir. Ayrıca Fransızca'yı, Farsça'yı ve Osmanlı Türkçesi'ni okuyabilmektedir. Othman Ali, Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü'nde misafir araştırmacı olarak bulunmaktadır.

Son zamanlarda İran ve Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi (IKBY) arasındaki ilişkilerde önemli ölçüde gerginlik yaşanmıştır. İran yetkilileri IKBY Başkanı Mesut Barzani'ye, ulusal güvenliklerine tehdit olarak gördükleri hiçbir eyleme müsamaha göstermeyecekleri yönünde sert uyarılarda bulunmuştur. Bu analizde İran'ın bu yükselen gerilimin, İran'ın tüm Iraklı gruplar üzerinde tam hakimiyet sağlama ve Ortadoğu'daki hegemonik ve genişlemeci politikaları için Kürt grupları kullanma isteğinden kaynaklandığı öne sürülmektedir. İran'ın aynı zamanda bölgede önemli güvenlik endişeleri olmakla birlikte, bu endişeler İran'ı siyasi, ekonomik ve askeri anlamda IKBY'nin işlerine karışmaya daha çok itmektedir. Bu politikaların amacı, IKBY bölgesinin İran'ın önde gelen rakipleri olan Suudi Arabistan, Türkiye, İsrail ve ABD tarafından kullanılmasını önlemek ve İran ile 400 mil uzunluğunda bir sınırı olan IKBY'de sağlam bir yer edinmektir.

Çatışmanın Tarihi Boyutu

Son yirmi yıldır ekonomik çıkarlar, siyasi ilişkiler ve güvenlik ihtiyaçlarından istifade eden İran, İK-BY'deki kilit aktörlerden biri olarak konumunu sağlamlaştırmıştır. Kürt gruplarla ilişkileri birine karşı diğerini dengeleme ve İran'ın nüfuzuna karşı koyabilecek birleşik ve güçlü bir parti ya da bir liderin ortaya çıkmasını önleme politikasına dayanmıştır.¹ Yine de, tarihi ve coğrafi nedenlerden dolayı İran, merkezi İran sınırı yakınındaki Süleymaniye bölgesinde bulunan Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) ile yakın ilişkiler kurmuştur. İran KYB'den ayrılan Goran (Değişim) hareketi ile de güçlü bağlar kurmuştur. Bu güçlü bağlar, 2014 yılında rakip Kürt grupları arasındaki güç dağılımının belirlenmesinde İran'ın öncü bir rol oynamasını sağlamıştır. KYB'nin zayıflamaya başladığı bir dönemde, Goran ile ilişkilerin ilerletilmesi İran'ın siyasi nüfuzunu güçlendirmiştir.² KDP'nin İran'a duyduğu antipati on yıllardır sürmektedir. 1990'lı yıllarda yaşanan Kürt iç savaşı sırasında İran KYB'yi desteklerken KDP Türkiye'den destek istemiştir. Ayrıca, KDP kurucusu Molla Mustafa Barzani 1960'lı ve 1970'li yıllarda İsrail ile yakın ilişkiler geliştirmiş, bu durum İran'ı rahatsız etmiştir. Barzani'nin oğlu Mesut Barzani'nin yönetimindeki KDP, İsrail ile gizli temasını sürdürmüş, bu durum İran İslam Cumhuriyeti'nin dikkatini çekmiştir. 2003 yılında Saddam rejimi devrildikten sonra, İran'ın Şii hakimiyetindeki Bağdat merkezi hükümeti ile yakın ilişkileri de, bu ülke ile KDP hakimiyetindeki İKBY'nin arasının bozulmasına neden olmuştur.³

İlişkilerin gergin olduğu zamanlarda bile, hem KDP yönetimi hem de İran yönetiminde karşılıklı güvensizlik söz konusu olmasına rağmen iki taraf, iletişim kanallarını açık tutmakta ve birbirlerine yönelik dostane bir tutum sergiliyor

gibi görünmektedirler. Örneğin, Ağustos 2015'te IKBY'de başkanlık krizi patlak verdiğinde, Kudüs Gücü komutanı Kasım Süleymani dahil olmak üzere, İranlı liderler Başkan Barzani'nin görevde kalmasını desteklemiştir. Ancak Barzani'nin görev süresi sona erip KYB bölgelerinde şiddetli KDP karşıtı protestolar baş gösterince KDP medyası İran'ı partiye karşı şiddete teşvik etmekle ve KYB ve Goran'ı KDP'ye karşı birleştirmekle suçlamıştır.⁴

İran'la ilişkilerin gerilmesine neden olan faktörler

Mesut Barzani'nin İran'ın Ortadoğu'da hakimiyet kurmak için oluşturduğu etki alanına dahil olmak istememesi, İran'ın IKBY'ye ilişkin memnuniyetsizliğinin başlıca nedenidir. Ağustos 2010'da ABD'nin Irak'tan çekilmesinin ve Barack Obama'nın Ortadoğu'dan gayriresmi olarak çekilmeye yönelik politikasının ardından, İran ortaya çıkan iktidar boşluğunu doldurmaya hazırlanmıştır. O zamandan beri, İran'ın Ortadoğu'daki nüfuzunun arttığı düşünülmektedir. Silahlı vekilleri ve farklı ordu ve istihbarat unsurları ile, İran Suriye, Irak, Lübnan ve Yemen'deki çıkarlarını geliştirmektedir. İran'ın Ortadoğu'daki yeni saldırgan ve aktivist politikaları, bölge ve ötesindeki hükümetler için büyük endişe kaynağı olmuştur. Tahran'ın yayılma hırsına karşılık olarak, Suudi Arabistan başta olmak üzere, bölgedeki birçok Sünni ülkesi yine bölgedeki Sünni güçleri desteklemeye devam etmektedir.⁵ Mevcut durum itibarıyla, İran, Mesut Barzani'nin 'Suudi kontrolündeki güç ekseninin bir parçası' olduğu ve İran'ın istikrarını bozacak ve yurtdışındaki çıkarlarına zarar verecek bir unsur olarak kullanıldığı kanaatindedir.

İran liderleri arasında bu kanaatin doğmasının birçok nedeni vardır. İran ve Barzani'nin ikili ilişkilerde çıkarları açık

1990'lı yıllarda yaşanan Kürt iç savaşı sırasında İran KYB'yi desteklerken KDP Türkiye'den destek istemiştir.

olsa da, aralarında yakın gelecekte çözülmeyecek temel sorunlar bulunmaktadır. İKBY, yakın zamanda ABD'ye sırtını dönmeyecek ve Türkiye ile yakın ilişkilerini sürdürecektir.⁶ Aynı durum İKBY'nin İsrail ile ilişkileri için de geçerlidir. İKBY'li bir Kürt yazar olan Ayub Nuri şunları söylemiştir: “Kürtler İsrail'e karşı derin bir sempati duymaktadır ve bağımsız bir Kürdistan İsrail için faydalı olacaktır... Bağımsız Kürdistan bir güç dengesi oluşturacaktır. Şu anda İsrail pek çok ülke karşısında tek başına durmaktadır. Ancak öncelikle bağımsız bir Kürt devletiyle, İsrail ilk kez bölgede gerçek bir dost edinecek ve ikinci olarak Kürdistan, Türkiye, İran ve Irak karşısında bir tampon bölge rolü oynayacaktır.”⁷ Batı yanlısı bağımsız bir Kürt devleti, bölgedeki İran hedeflerine karşı zorlu bir meydan okuma olabilir. Tahran kuvvetleri ve müttefikleri, Irak ve Suriye hakimiyeti için mücadeleye devam etmektedir ve Hizbullah ise Lübnan'da baskın siyasi güç haline gelmiştir. Bir İsrail bilgini “Kürdistan Bölgesinin ve Suriye'deki *filen* bağımsız Kürtlerin, İran/Şii ekseninin merkezinde yer aldığını ve Tahran'ın son isteğinin,

kendisinin bölgede büyüyen hakimiyetini tehdit eden Batılı bir müttefik olduğunu” savunmaktadır.⁸

Aralık 2015’te, Barzani Körfez ülkelerini ziyaret etmiş, bu esnada kendisine sıcak ve resmi bir karşılama bulmuş ve bir devlet başkanı muamelesi görmüştür.⁹ Bu ziyaretin ardından, bölgede İranlıların dikkatini çeken pek çok gelişme yaşanmıştır. Sonrasında ise, birçok Kürt kuruluşu, heyeti ve dini isimleri Suudi Arabistan’ı ziyaret etmiştir. Suudi Arabistan Erbil Konsoloslğunun faaliyetleri, İran hükümetinin süphesini çekmiştir.¹⁰

Bunun yanı sıra, 20 yıl boyunca İran’a karşı silahlı mücadelesini sürdüren İran Kürdistan Demokratik Partisi (İKDP) savaşçıları 2015 yılında IKBY’nin sınır bölgesindeki İranlı devrimci muhafızlara yönelik beklenmeyen, yeni bir askeri saldırı dalgası başlatmıştır. Bu durum İranlıları çok sınırlendirmiştir ve hükümet, İranlı Kürt militanların Suudi Arabistan’dan para aldığını iddia etmektedir. Devrim Muhafızları eski başkanı Muhsin Rezai, “[Suudi Arabistan’ın] sınıra yaklaşan devrim karşıtlarına finansman sağladığını iddia etmekte ve ‘Gidip operasyonlara başlayın’ demektir.”¹¹ İran, Mesut Barzani kuvvetlerinin İKDP militanlarına lojistik destek sağladığı kanaatindedir. İran Devrim Muhafızları Kara Kuvvetleri Komutanı Tuğgeneral Muhammed Pakpur ise bu anlamda “KDP ve Mesut Barzani’nin, İran’a karşı düşmanca faaliyetlerden sorumlu olduğunu” savunmuştur. Pakpur şunları söylemiştir: “Kuzey Irak’taki yetkilileri taahhütlerine bağlı kalmaları konusunda uyarıyorum... İslam Cumhuriyeti’nin [siyasi] sistemine yönelik tüm tehditleri tereddütsüz bir şekilde yok edeceğiz.”¹²

İranlıların, Barzani’yi ve İKDP’deki müttefiklerini hedef almak için, halihazırda IKBY’de aktif bir politika çizgisi belirlediği görülmektedir. 20 Aralık 2016 tarihinde, Erbil’in

İran ayrıca KYB ve Goran’ın askeri ve siyasi hakimiyeti altındaki IKBY bölgesi olan yeşil bölgede, IKBY toplumunun tüm kesimlerine ulaşmak için yoğun bir aktivist politika izlemektedir.

doğusundaki küçük kasaba Koya'da İKDP'yi hedef alan eş zamanlı iki bombalı saldırıda 7 kişi öldürülmüş, 4 kişi yaralanmıştır. Gözlemciler, İran'ın Barzani'yi Irak'taki politika çizgisini izlemeye zorlamak için bölgedeki bu gelişmelerin arkasında olduğuna inanmaktadır. İKDP Genel Sekreteri Halit Azizi ve etkin bir Kürt siyasetçisi ve eski Irak Dışişleri Bakanı Hoşyar Zebari de İran'ı bu saldırıdan sorumlu tutmuştur.¹³

Diğerleri, Barzani'nin IKBY petrolünün İran üzerinden Basra Körfezi'ne aktarılması ve buradan uluslararası pazarlara ihraç edilmesi için boru hattı anlaşmasının imzalanması konusunda gösterdiği isteksizliğin İran ile IKBY arasındaki gerilimin yükselmesine neden olduğunu ileri sürmüştür. IKBY Tahran temsilcisi Nazım Dabak, boru hattı planlarının İran'ın kendisi ve IKBY arasında ekonomik bağımlılık oluşturmaya yönelik genel politikasının bir parçası olduğunu açıklamıştır. Dabak Rudaw'a, "Muhtemelen bu... İran'ın Kerkük, Kürdistan Bölgesi ve tüm Irak'ı

İran'a bağlamak için gösterdiği çabalar kapsamına girmektedir." demiştir.¹⁴

İran ayrıca KYB ve Goran'ın askeri ve siyasi hakimiyeti altındaki IKBY bölgesi olan yeşil bölgede, IKBY toplumunun tüm kesimlerine ulaşmak için yoğun bir aktivist politika izlemektedir. Son iki yıldır, İran'daki üniversiteler yeşil bölgedeki IKBY üniversiteleri ile ortak programlara sponsorluk sağlamaya başlamıştır. Üst düzey eğitim heyetleri, İran'da eğitim gören IKBY öğrencilerinin sayısını artırma yollarına ilişkin fikir alışverişinde bulunmuştur. Ayrıca, Aralık 2016'ta İran konsolosluğu birçok Kürt din alimi ile işbirliği içinde ve KYB yetkililerinin desteğiyle Süleymaniye'de "Şafi Konferansı" başlıklı bir toplantı düzenlemiştir. Bu toplantıya Ayetullah Hameney'in şahsi temsilcisi katılmıştır. Konferans, bu toplantıdan haberdar edilmeyen ve bunu bölgedeki yetkisinin ihlali olarak gören IKBY Dış İlişkiler Ofisi tarafından kınanmıştır.¹⁵

Aynı zamanda, İranlı ticaret heyetleri Süleymaniye'ye sık sık ziyaretler düzenlemektedir. İran ve IKBY arasındaki ikili ticaret değeri 2000 yılında yalnızca 100 milyon dolardı. 2014 yılında IKBY'deki DEAŞ operasyonu arefesinde ise bu yıllık rakam 4 milyar dolara yaklaşmıştır. Birkaç yıl içinde bu rakamın iki katına çıkması beklenmektedir.¹⁶ Ağustos 2014'te IKBY Başbakanı Neçirvan Barzani ile ziyarete gelen İranlı bir ticaret heyeti arasındaki bir toplantıda, iki taraf, ticaret ve enerji ilişkilerini geliştirme konusunda uzlaşmıştır. İran ve IKBY arasındaki ekonomik etkileşim bu yeni süreçte önemli ölçüde artmış ve İran, Türkiye'den sonra IKBY'nin ikinci en büyük ticaret ortağı haline gelmiştir. İran, IKBY'nin ekonomik bağımlılığını artırmak için pek çok geleneksel ve yenilikçi politika izlemiştir. İran, IKBY'nin önde gelen ticaret ortağı olan, İran'ın tarihi rakibi

İran hükümeti Iraklı Kürtlerin bağımsızlık isteğini ciddi endişeyle karşılamaktadır çünkü kendi sınırları dahilinde 10 milyona ulaştığı tahmin edilen Kürt nüfusu üzerinde oluşabilecek etkilerden çekinmektedir.

Türkiye’yi yerinden edememiş olmakla beraber İran malları İran-Irak sınırına yakın KYB bölgelerine hakimdir.¹⁷ IKBY ile yalnızca iki gümrük kapısı bulunan Türkiye’nin aksine, ismen Başmak, Parviz Kan ve Hacı Umran olmak üzere, İran’ın üç gümrük kapısı bulunmaktadır. İkili ticari işlemleri ve kültürel ve siyasi ilişkileri geliştirmek için, İran’ın özellikle sınıra yakın olan il idarelerine Iraklı Kürt mevkidaşları ile doğrudan temas kurma yetkisi verilmektedir. Bu nedenle, yerel makamlar arasında ekonomik ve kültürel bağlar geliştirilmektedir.

Enerji konuları, karşılıklı ekonomi ilişkilerinin kayda değer bir kısmını oluşturmaktadır. IKBY ve Bağdat arasında hidrokarbon kaynaklarının yönetimi ve pazarlanması konusundaki anlaşmazlıklardan dolayı, Kürt yetkililer bölgeyi ikiz boru hattı ile İran’a bağlama kararı almıştır. Bu hatlardan biri İran’da ham maddeyi rafinerilere pompalamak için, diğeri ise rafine petrolü tekrar IKBY’ye aktarmak için kullanılacaktır. “Ancak, İran’ın bölgedeki ekonomi hedeflerine henüz ulaşılmamıştır çünkü öncelikli lehdar olarak Türkiye’yi geride bırakmak istemektedirler.”¹⁸

Bağdat ile Düşmanlık

Geçmişte, İran Kuzey Irak'taki Kürt isyanlarından istifade etmiştir. Saddam Hüseyin'in düşüşünden sonra durum değişmiştir. Bağdat'taki mevcut hükümet pek çok kişi tarafından Tahran yanlısı olarak görülmektedir. İran IKBY'deki bağımsızlık eğiliminde görülen artıştan endişelidir. Barzani bu hareketin öncülüğünü yapan temel aktördür. İran yetkilileri Barzani'nin hareketlerine bu açıdan itiraz etmekte tereddüt etmemektedir. İran hükümeti Iraklı Kürtlerin bağımsızlık isteğini ciddi endişeyle karşılamaktadır çünkü kendi sınırları dahilinde 10 milyona ulaştığı tahmin edilen Kürt nüfusu üzerinde oluşabilecek etkilerden çekinmektedir. Bu sebeple, İran hükümeti kendi açılarından bağımsız Kürdistan'ın İran'ın kırmızı çizgisi olduğunu belirterek Barzani'yi uyarmıştır.¹⁹

Bazı analistlere göre, Barzani ve İran arasında son zamanlarda artan gerginlik, DAEŞ sonrası Irak'ta, İran'ın Ortadoğu'daki Şii hilali oluşturmaya yönelik politikasına uygun bir rejim kurmak için yaptığı planın bir parçasıdır. Bağdat'taki gözlemciler göre İran'ın niyeti, liberal görüşlü bir lider olup ABD ile yakın bağları olan Irak Başbakanı El-Abadi yerine İran çizgisine yakın olan Maliki'yi getirmektir. Barzani bu politikaya kesin bir tavırla karşı çıkmaktadır. Yakın zamanda, Barzani Londra merkezli al-Sharq al-Awsat gazetesine "Maliki yeniden iktidara gelirse bağımsızlık ilan edeceğini" söylemiştir.²⁰

Ancak, Georgetown Üniversitesi Uluslararası İlişkiler profesörü Shireen T. Hunter, Iran Wire'a yaptığı bir mülakatta Barzani'nin bağımsızlık söylemine ilişkin şüphelerini dile getirmiştir ve bunu Bağdat ile arasındaki düşmanlığa bağlamaktadır. Aynı zamanda "Mesut Barzani'nin, planının gerçekleşmeyeceğini bildiğini ancak iyi bir siyasi aktör

Özellikle İran Kürdistan Demokrat Partisinin (KDPI), IKBY'nin sınır kasabaları ve bölgelerindeki varlığı düşünüldüğünde, bazı gözlemciler İran'ın IKBY'deki bu kasaba ve bölgeleri sık sık bombalaya-bileceğine ilişkin bir risk dahi olduğu yönünde tahminde bulunmaktadır.

olduğunu” iddia etmiştir. Hunter’a göre, Barzani elde etmek istediği imtiyazları almak için İran’ın endişelerini Kürdistan bağımsızlığı konusunda kullanmaktadır. Barzani, “Irak Kürdistan’ında küçümsenen Maliki’ye verdiği desteği kesmesi ve yerine daha milliyetçi ve laik bir Şii liderin gelmesini sağlaması” için İran’a baskı yapmaya çalışmaktadır.²¹

İranlı liderler, Maliki’nin Sünni ve Kürt irredantizmiyle mücadele etmek ve İran’ın politika hedeflerine uygun olacak politikalar izlemek için daha çok kuvvet ve teyakkuza sahip olduğuna inanmaktadır. Esasen Maliki, Barzani’yi IKBY’deki diğer Kürt gruplarından dışlamak için İran’a yardım çabalarına dahil olmuştur.²²

Çatışma Kaçınılmaz Mı?

Değinen nedenlerden dolayı, IKBY ile İran arasındaki ilişkide oldukça büyük bir gerginlik yaşanmıştır. Bu gerginlik süreci yönetilemezse daha da tırmanabilir. Özellikle İran Kürdistan Demokrat Partisinin (KDPI), IKBY’nin sınır kasabaları ve bölgelerindeki varlığı düşünüldüğünde, bazı gözlemciler İran’ın IKBY’deki bu kasaba ve bölgeleri sık sık bombalayabileceğine ilişkin bir risk dahi olduğu yönünde tahminde bulunmaktadır. İran’ın Barzani üzerinde birçok kaldıraç vardır ve yakın gelecekte IKBY’nin istikrarını

bozmak için bu kaldıraçları kullanmakta tereddüt etmeyecektir. Başkanlık krizinden dolayı, IKBY bölgesi halihazırda siyasi olarak parçalanmış ve kutuplaşmış, İran da durumu daha da karmaşıktır için sürece dahil olmuştur. İran aynı zamanda IKBY'deki ekonomik krizi kendi avantajına olacak şekilde kullanmak için harekete geçebilir. İran'ın kapsamlı istihbarat ağı ile birlikte, IKBY'deki yeşil bölgenin İran'a olan ekonomik bağımlılığı IKBY'yi toplumsal istikrarsızlığın patlak vermesine karşı çok savunmasız hale getirmektedir. Aynı zamanda, Musul savaşı sona yaklaşmaktadır ve çoğunlukla Şii gruplardan oluşan Irak'taki milis güçlerin, Kerkük veya Musul'da çeşitli mazeretlerle Barzani kuvvetleriyle çatışması riski mevcuttur. Bu gerçekleşirse, siyasi açıdan bölünmüş IKBY bu meydan okumaya karşı koyamayacaktır. Bu durum, IKBY'deki iç çatışmayı patlama noktasına getirebilir ve 1990'lı yıllardakine benzer bir durumu ortaya çıkarabilir. KYB'nin hakimiyetindeki yeşil bölge ile Barzani yönetimindeki sarı bölge karşı karşıya gelebilir. Bu koşullar altında, Türkiye KYB ile PKK arasındaki olası ittifaka karşı Barzani'yi destekler biçimde IKBY siyasetine angaje olabilir. Bu durum tırmanarak İran ile olası bir çatışma riskine dönüşebilir.

Özetlemek gerekirse, Barzani ve İran arasındaki gerginlik tırmanmaktadır ve karşı karşıya gelme ihtimalleri yüksektir. Ancak İran veya Bağdat'taki merkezi yönetimin, IKBY'nin istikrarını bozmaya çalışması ihtimali bulunsa da, Trump yönetimi böyle bir saldırıya karşı çıkacak gibi görünmektedir. Yalnızca iki hafta önce, ABD yetkilileri Sincar'daki birleşik PKK ve Şii milis gruplarını, IKBY'ye yönelik hiçbir saldırıya müsamaha göstermeyecekleri konusunda uyarmıştır. Trump yönetiminin, seçim kampanyaları sırasında verdiği sözlerin arkasında durması ve olası bir çatışma durumunda IKBY'yi desteklemesi kuvvetle muhtemeldir.

İran'ın kapsamlı istihbarat ağı ile birlikte, IKBY'deki yeşil bölgenin İran'a olan ekonomik bağımlılığı IKBY'yi toplumsal istikrarsızlığın patlak vermesine karşı çok savunmasız hale getirmektedir.

KAYNAKÇA

- 1 Gunter, M, “Turkey and Iran Face Off in Kurdistan”, <http://www.meforum.org/384/turkey-and-iran-face-off-in-kurdistan> , 24 Ocak 2016.
- 2 George Richards, “Across the Zagros: Iranian influence in Iraqi Kurdistan”, <https://www.theguardian.com> , 21 Kasım 2013.
- 3 "OFRA BENGIO, “Israel and the Kurds: Love by Proxy “- The American Interest. www.the-american-interest.com/2016/03/18/israel-and-the-kurds-love-by-proxy , 18 Mart 2016
- 4 Lazar Berman , “The Iranian Penetration of Iraqi Kurdistan” , jcpa.org ' 21 Ocak 2016
- 5 Kenneth Katzman “Iran’s Foreign and Defense Policies” , <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R44017.pdf>, 21 Aralık 2016.
- 6 Why the Turkey-KRG alliance works, Brookings Institution. <https://www.brookings.edu/articles/why-the-turkey-kr-g-alliance-works-for-now/>, 8 Kasım 2016.
- 7 Lazar Berman, “Is a Free Kurdistan, and a New Israeli Ally, upon us?,” The Times of Israel, http://www.timesofisrael.com/is-a-free-kurdistan-and-a-new-israeli-ally-upon-us/?fb_comment_id=540347639352937_5221757#f338ca6c58, 10 Ağustos 2013.
- 8 Lazar Berman,”The Iranian Penetration of Iraqi Kurdistan,” www.jcpa.org, 21 Ocak 2016.
- 9 “Barzani arrives in Saudi Arabia as part of Gulf tour,” *Iraqi News*. www.iraqnews.com/baghdad-politics/barzani-arrives-saudi-arabia-part-gulf-tour/ 1 Aralık 2015
- 10 Bkz. Hussein Rujaybi, the commander of Senandaj Revolutionary Guard: “Awqaf Iqleem lil al- hukumah ai-Iraniayah: Kurdistan laysat Yemen we Nejaf we Junub Lubnan”, www.nrttv.com/AR/Detail.aspx?Jimare=37422 , 24 Aralık 2016.
- 11 “To Iranian eyes, Kurdish unrest spells Saudi incitement “, Reuters. www.reuters.com/article/us-iran-politics-kurds-idUSKCN11A0BD, 4 Eylül 2016.
- 12 Explainer: What’s Behind Sudden Clashes In Northwestern Iran?,www.rferl.org/a/iran-kurdish-clashes-iraq-border-explainer/27828869.html, 29 Haziran 2016.
- 13 Twin bomb attack strikes office of Iranian Kurdish party, at least 7 killed, <http://aranews.net/2016/12/twin-bomb-attack-strikes-office-iranian-kurdish-party-erbil-least-7-killed/>, 21 Aralık 2016.
“Iranian Kurdish group: Terrorism won’t be our response to attack on our headquarters” rudaw.net/NewsDetails.aspx?pageid=269668, 21 Aralık 2016.
- 14 “Iran oil minister to visit Baghdad to discuss KRG-Iran pipeline,” www.rudaw.net/english/kurdistan/010120173 , 1 Ocak 2017.
- 15
- 16 “The Iranian Penetration of Iraqi Kurdistan” , jcpa.org, 21 Ocak, 2016
- 17 M. Salah Mustafa “ Iraq: Kurds and Iran eye an oil deal –” , Al Jazeera. <http://www.aljazeera.com/news/2016/06/iraq-kurds-iran-eye-oil-deal-160621072705742.html> , 22 Haziran 2016
- 18 G Shabaneh “Iran’s Role in the Kurdistan Region “- Al Jazeera Center for Studies studies.aljazeera.net/en/reports/2016/04/160420105055207.html, 20 Nisan 2016.

- 19 Iranian Official: Some Areas of KRG are Red Line for Us – BasNews , www.basnews.com/index.php/en/news/2007, 13 Ekim 2014.
- 20 Barzani Salain al-Istiqlal iza ada al- Maliki ila al hokum “al Sharq al-Awsat, aawsat.com /.../يحل امل اداع اذ ان اتس در كسل الوقتس ان ل ع أس-ين ا زراب /.../ , 23 Ocak 2017 ”
- 21 Namazi, M, “Why Iran Fears” , Iraqi’sKurds?.;http://www.thedailybeast.com/articles/2014/08/12/why-iran-fears-iraq-s-kurds.htm. 8 Aralık.2014
- 22 Sabah al-Sadi , “al- maliki Yeftah al-Nar ala al-Abadi we tasad hidat al khalafat ma iqtirab nihayet daesh”, www.basnews.com/index.php/ar/reports/317165 , 11 Aralık 2017 ; Othman Ali , “Baghdad Assists Tehran in Dividing the KRG: Why Nouri al-Maliki visits Sulaymani” , http://www.orsam.org.tr/index.php/Content/Analiz/4733?s=orsam|english, 21 Temmuz 2016

ORSAM, Ortadoğu konusunda faaliyet gösteren tarafsız bir düşünce kuruluşudur. ORSAM Ortadoğu ile ilgili bilgi kaynaklarını çeşitlendirmeyi ve bölge uzmanlarının düşüncelerini Türk akademik ve siyasi çevrelere doğrudan yansıtılabilmeyi hedeflemektedir. Bu amaçlar doğrultusunda ORSAM, Ortadoğu ülkelerindeki devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaştırarak, yerel perspektiflerin güçlü yayın yelpazesıyla gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır. ORSAM yayın yelpazesi içinde kitap, rapor, bülten, politika notu, konferans tutanağı ve ORSAM dergileri *Ortadoğu Analiz* ve *Ortadoğu Etütleri* bulunmaktadır.

©Bu metnin içeriğinin telif hakları ORSAM’a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir. ORSAM’ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)

Süleyman Nazif Sokak No: 12-B Çankaya / Ankara

Tel: 0 (312) 430 26 09 Fax: 0 (312) 430 39 48

www.orsam.org.tr